

ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ • ชรรค์ชัย บุนปาน/สุจิตต์ วงษ์เทศ เขียนค่านำเสนอ

ISBN 974-7120-00-3

ประวัติศาสตร์ศิลปะ ประเทศไทยใกล้เคียง

อินเดีย, ลังกา, ชวา, จัมปา, ขอม, พม่า, ลาว

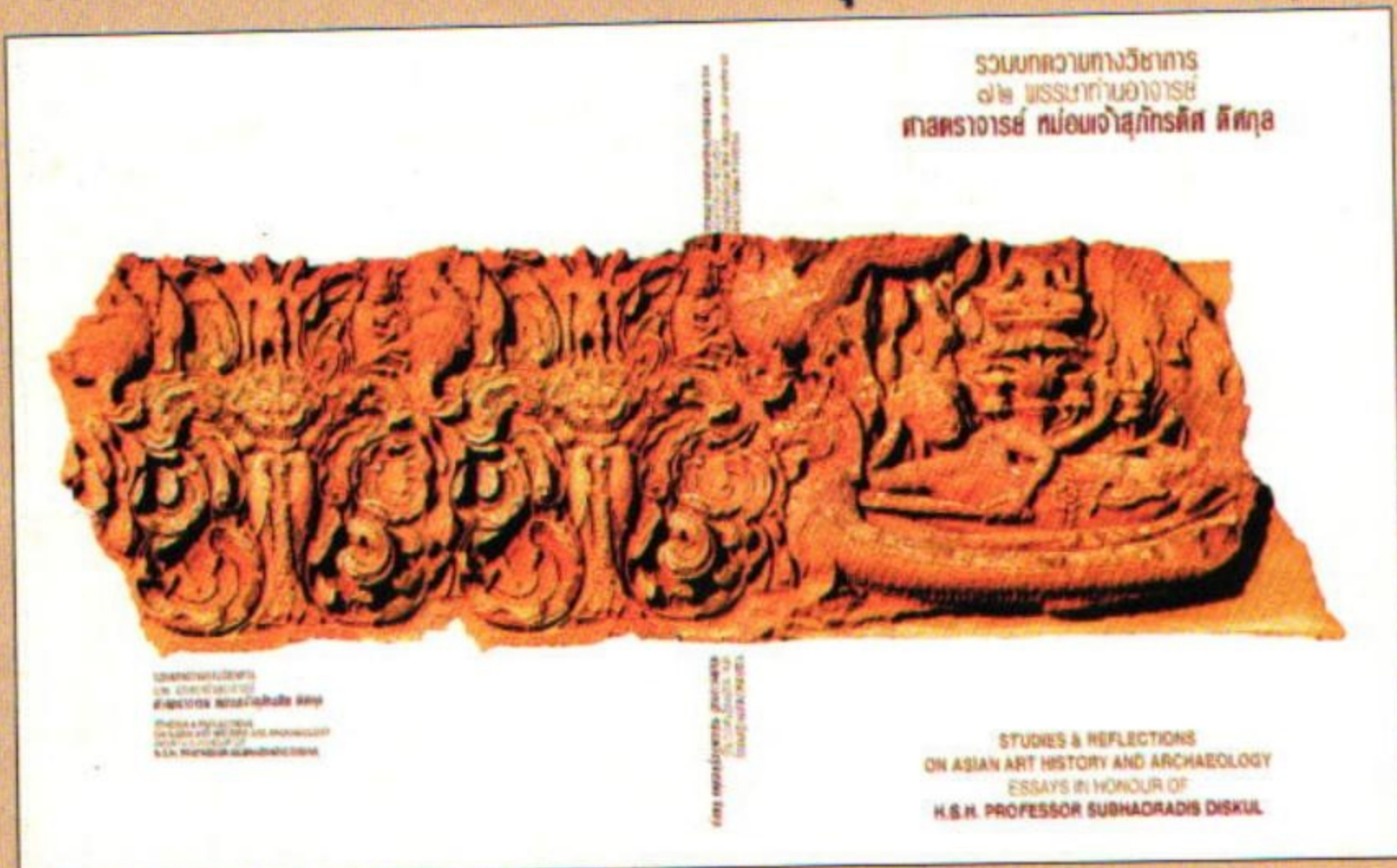
ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล
ทรงเรียบเรียงประกอบการบรรยายใน
มหาวิทยาลัยศิลปากร, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มหามกุฏราชวิทยาลัย

พิมพ์เสร็จแล้ว

รวมบทความทางวิชาการ

๗๒ พรรษาท่านอาจารย์

ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล

ราคาเล่มละ ๙๙๙ บาท

ส่งธนาณัติ, ตัวแลกเงินสั่งจองไปได้ที่

๑. ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ

๓๑ ต.พระบรมมหาราชวัง อ.พระนคร กทม. ๑๐๒๐๐ โทร. ๒๒๑๗๗๖๐ ต่อ ๑๔๔๔, ๑๔๔๕

๒. ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์

อ.เมือง จ.นครปฐม ๗๓๐๐๐ โทร. (๐๓๔) ๒๕๓๘๔๐ ถึง ๔๔ ต่อ ๑๐๖

๓. บริษัท งานดี จำกัด

เลขที่ ๑๒ ถ.เทศบาลนฤมาล ต.ลาดยาว อ.จตุจักร กทม. ๑๐๕๐๐

โทร. ๕๕๕๐๐๒๐, ๕๕๐๐๐๒๑ ต่อ ๓๒๐๓-๔

หนังสือจะถึงมือท่านทันที ไม่คิดค่าส่งแต่ประการใด

ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ
ARTS & CULTURE

อุภินันทนาการ
— จาก —
ศิลปวัฒนธรรม
ISSN 0125-0141

สำนักพิมพ์

มติชน

ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ
ART & CULTURE

ประวัติศาสตร์ศิลปะ ประเทศใกล้เคียง

อินเดีย, ลังกา, ชวา,
จัมปา, ขอม, พม่า, ลาว

ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล

ราคา ๒๐๐ บาท

ISBN 974-7120-00-3

ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ

ประวัติศาสตร์ศิลปะ

ประเทศไทยใกล้เคียง

อินเดีย, ลังกา, ขวา, จัมปา, ขอม, พม่า, ลาว

ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล

รวมพิมพ์ครั้งแรก ธันวาคม ๒๕๓๘

สำนักพิมพ์ **มติชน** บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน)

๑๒ ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาณิเวศน์ ๑ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๕๐๐

โทรศัพท์ ๕๘๐ ๐๐๒๑, FAX 954 3162

จัดจำหน่ายโดย **บริษัท งานดี จำกัด**

โทรศัพท์ ๕๘๐ ๐๐๒๑ ต่อ ๓๒๑๐ FAX 589 7183

พิมพ์ที่ **บริษัท พิมพ์เนศ พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด**

๕๗-๑๐๑ แพร่งสรรพศาสตร์ ถนนตะนาว กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

โทรศัพท์ ๒๒๓ ๑๕๗๑-๕, ๒๒๓ ๓๕๕๘-๕

นายไพโรจน์ สายท่อม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

สารบัญ

คำนำของผู้เขียน / ศ.ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล	(๘)
วิชาที่ไม่ได้เรียน / ขรรค์ชัย บุนปาน	(๑๐)
คำนำของบรรณาธิการ / สุจิตต์ วงษ์เทศ	(๑๓)

ศิลปะอินเดีย	๑
บทนำ	๓
สมัยก่อนอินเดีย	๑๒
ศิลปะอินเดียอย่างแท้จริง	๑๓
สมัยที่ ๑	๑๓
สมัยที่ ๒ • ศิลปะคันธารราฐ	๑๖
• ศิลปะมถุรา	๑๕
• ศิลปะอมราวดี	๒๐
สมัยที่ ๓ • ศิลปะคุปตะและหลังคุปตะ	๒๒
สมัยที่ ๔ • ศิลปะทมิฬ	๒๕
• ศิลปะภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียง	๓๒
• ศิลปะแบบปาละ-เสนะ	๓๔
• จิตรกรรมอินเดียตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๔	๓๗
ตารางศิลปะอินเดีย	๔๐
รูปประกอบ	๔๖
การเผยแพร่อิทธิพลของศิลปะอินเดียทางน้ำ	๑๒๕
รูปประกอบ	๑๒๕

ศิลปะลังกา

รูปประกอบ

๑๓๑

๑๓๘

ศิลปะชวา

ศิลปะชวาภาคกลาง

๑๕๙

๑๖๑

ศิลปะชวาภาคตะวันออก

๑๖๕

รูปประกอบ

๑๖๘

ศิลปะจัมปา

สถาปัตยกรรม

๑๙๕

๑๙๘

ประติมากรรม

๑๙๙

ประวัติศาสตร์ศิลปะโดยย่อของอาณาจักรจัมปา

๒๐๐

ศิลปะจามสมัยโบราณ

๒๐๑

สมัยเมืองศรีวิชัย

๒๐๓

สมัยหลัง

๒๐๔

กำหนดอายุศิลปะจาม

๒๐๕

รูปประกอบ

๒๐๖

ศิลปะขอม

สถาปัตยกรรม

๒๑๙

๒๒๓

ลวดลายเครื่องประดับ

๒๒๘

ภาพสลักนูนต่ำ

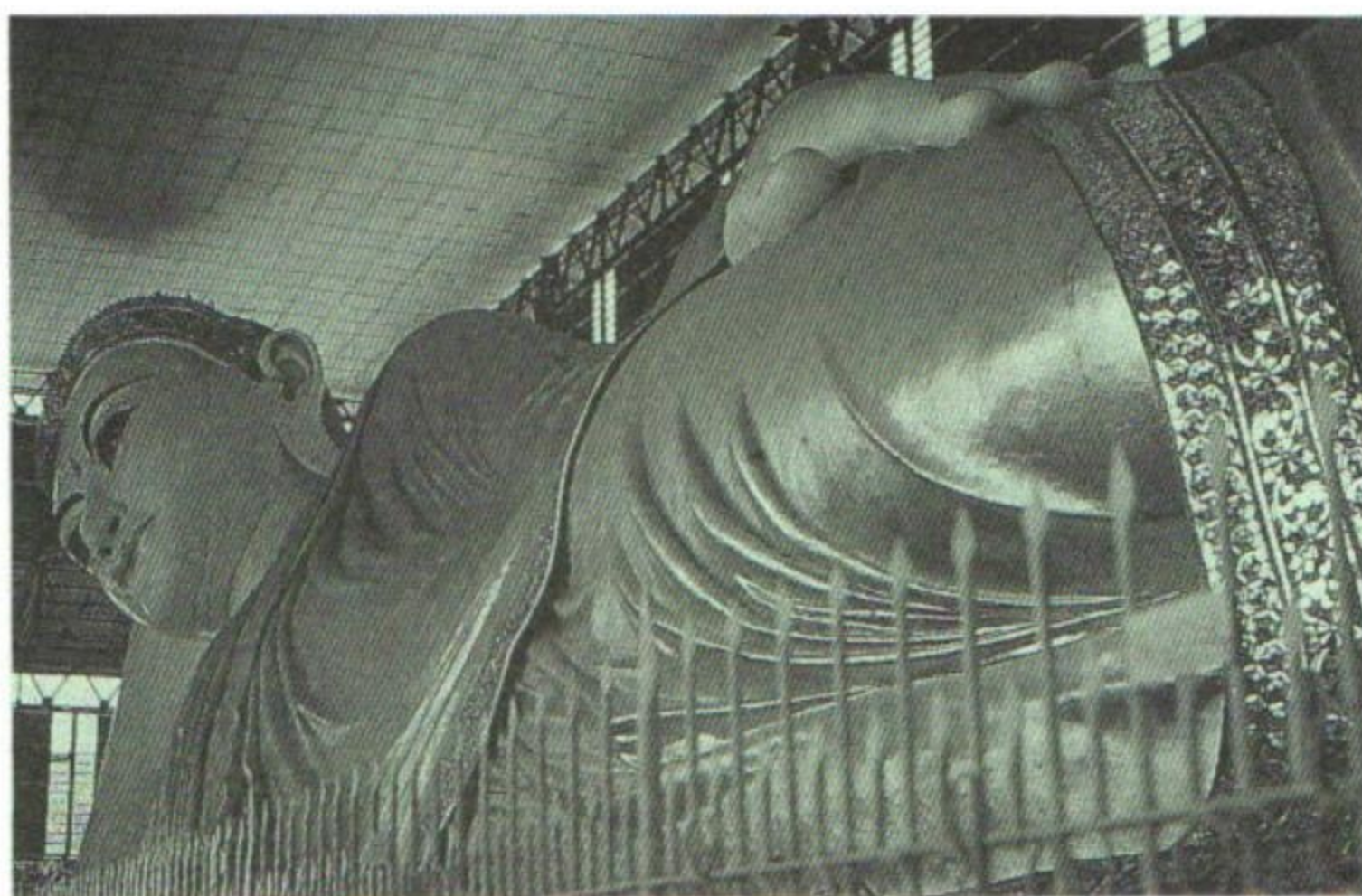
๒๓๑

ประติมากรรมลอยตัว

๒๓๓

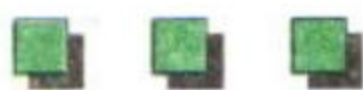
รูปประกอบ

๒๓๘

ศิลปะพม่า

สถาปัตยกรรม	๓๐๕
ประติมากรรม	๓๐๗
ประวัติศิลปะพม่าโดยย่อ	๓๐๘
กำหนดอายุศิลปะพม่า	๓๑๑
กำหนดอายุศิลปะพม่า	๓๑๓
รูปประกอบ	๓๑๓

ศิลปะลาว

สถาปัตยกรรม	๓๔๓
วิหาร	๓๔๗
ลวดลายเครื่องตกแต่งทางสถาปัตยกรรม	๓๔๘
ประติมากรรม	๓๔๘
รูปประกอบ	๓๕๑

คำนำของผู้เขียน

แต่เดิมหนังสือเรื่อง "ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศไทยใกล้เคียง" นี้ ได้ตีพิมพ์แยกออกเป็น ๒ เล่มคือ "ศิลปะอินเดีย" เล่มหนึ่ง และ "ประวัติย่อศิลปะลังกา ขวา ขอม" อีกเล่มหนึ่ง สำหรับศิลปะอินเดียนั้นข้าพเจ้าได้ถ่ายทอดมาจากบทความย่อภาษาฝรั่งเศสของศาสตราจารย์ฟิลิปป์ สแตร์น (Philippe Stern) ซึ่งเป็นอาจารย์ของข้าพเจ้าที่โรงเรียน ลูฟ (Ecole du Louvre) กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส สำหรับเล่มที่ ๒ นั้น ศิลปะลังกา ข้าพเจ้าได้แต่งเองเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพราะข้าพเจ้าได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาโบราณวัตถุสถานในเกาะลังกาถึง ๒ ครั้ง คือใน พ.ศ. ๒๕๑๑ และ ๒๕๑๒ และต่อจากนั้นก็ยังสามารถเดินทางไปอีกหลายครั้ง ส่วนศิลปะขวาและขอมนั้น ข้าพเจ้าได้ถ่ายทอดมาจากบทความย่อของศาสตราจารย์ฟิลิปป์ สแตร์น อีกเช่นเดียวกัน

มูลเหตุที่จะเกิดมีหนังสือทั้งสองเล่มนี้ ข้าพเจ้าได้รับเชิญให้ไปแสดงปาฐกถาแก่นักศึกษาคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ เมื่อแสดงเสร็จแล้ว ศาสตราจารย์เพ็ชรี สุมิตร อาจารย์ในคณะศิลปศาสตร์ ได้ขอร้องให้ข้าพเจ้าเรียบเรียงปาฐกถาดังกล่าวขึ้นเพื่อใช้เป็น

ตำราแก่นักศึกษาในคณะศิลปศาสตร์ต่อไป ข้าพเจ้าจึงได้เรียบเรียงขึ้นเป็น ๒ เล่ม และมอบให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดตีพิมพ์เป็นครั้งแรก หนังสือดังกล่าวได้ใช้เป็นตำราทั้งในคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, คณะอักษรศาสตร์และครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ตีพิมพ์ขึ้นหลายครั้ง

มาบัดนี้เมื่อข้าพเจ้าอายุได้ครบ ๗๒ ปี ศิษย์ของข้าพเจ้า ๒ คน คือ นายพรรคชัย บุณปาน และนายสุจิตต์ วงษ์เทศ ได้มาแนะนำให้ข้าพเจ้าตีพิมพ์ขึ้นใหม่ในนามของ “วารสารศิลปวัฒนธรรม” และขอให้ตีพิมพ์รวมเป็นเล่มเดียวกันทั้งศิลปะอินเดีย และศิลปะลังกา ขวา ขอม ข้าพเจ้าก็อนุโลมตาม และได้เรียบเรียงเรื่องเพิ่มขึ้นอีก ๓ เรื่อง ศิลปะจาม ศิลปะพม่า และศิลปะลาว ทั้งนี้เพื่อให้ครบ “ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศไทย”

ข้าพเจ้าจึงขอขอบคุณศิษย์ทั้งสอง รวมทั้ง ศาสตราจารย์ ดร. สันติ เล็กสุขุม ผู้ช่วยเหลือ และหวังว่าหนังสือเล่มนี้คงจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านบ้าง ไม่มากนักน้อย.

ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๓๘

วิชาที่ไม่ได้เรียน

ใครๆ ก็รู้กันทั่วประเทศว่า ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ
ดิศกุล เป็นครูผม และผมเรียกติดปาก ติดใจว่าท่านอาจารย์

ตอนที่ผมเข้าไปเรียนคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรใหม่ ๆ
นั้น ท่านอาจารย์เพ็งมีพระชันษา ๔๐ เศษเห็นจะได้ พระรูปงาม พระ
วรกายสง่า ดำเนินตรง รับสั่งชัดถ้อยชัดคำ สุภาพเยือกเย็น วันหนึ่งจะ
เสด็จขึ้นบันไดใกล้ต้นลำทมม เพื่อนนักศึกษาหญิงของผมคนหนึ่งก็กราบทูล
เป็นราชาศัพท์กับท่านอาจารย์ ท่านก็หยุดรับสั่งด้วยสุรเสียงเนียนนุ่มว่า

“นี่เธอ พุดธรรมดากับฉันก็ได้ ไม่ต้องดัดจริตใช้ราชาศัพท์ผิดๆ
ถูกๆ หรอก”

เล่นเอาผมเสตกขอบจนลิมส์สำรวม และไม่เคยใช้ราชาศัพท์กับท่าน
อาจารย์ทั้งในห้องเรียนหรือโดยเสด็จออกภาคสนาม ตลอดเวลาที่เรียนได้
เรียนตก

แม้ผมจะสอบภาษาอังกฤษตกทุกเทอมทุกปี จนมีเพื่อนเป็นชาว
อังกฤษมากที่สุดในโลกชาติหนึ่ง จะมีใครก็คนที่รู้ว่า วิชาโบราณคดีของ
ท่านอาจารย์นั้น ผมสอบทุกครั้งได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๘๕ เทียบเท่าเกียรติ
นิยมอันดับหนึ่งหากไม่มีวิชาอื่นตก

ผมพยายามเรียกสิทธิอันชอบธรรมนี้ ในขณะที่ไม่มีใครฟัง ผมเรียกร้องให้เปลี่ยนชื่อเป็นคณะภาษาอังกฤษก็ไม่มีใครเชื่อ ในที่สุด ราชการก็สูญเสียอธิบดีกรมศิลปากรผู้ต่ำต้อยด้อยค่าทุกยุคทุกสมัยไปอีกคนหนึ่งจนได้

ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๑๐ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ออกงานภาคสนามขุดค้นที่วัดเจ้าปราบ มีพี่ชุนคือ **อาจารย์คงเดช ประพัฒน์ทอง** เป็นหัวหน้า ต้องพักในโรงเรียนเกษตรกรรมอยุธยา ได้รับความลำบากยากแค้นเป็นอันมาก ตั้งแต่ตื่นเช้ากระดาศม้วนชำระก็ไม่มีแล้ว เพราะพี่ชุนท่านใช้เปลือง คนเดียวใช้เกือบหนึ่งลูก ขุดดินจนมือแตก บุ้งก็ ขนดินก็มีน้อย ไม่มีงบ อาหารการกินเหมือนบุเรงนองติดคุก อาบน้ำแต่ ละที่ ขึ้นจากแม่น้ำเสร็จ เดินกลับที่พัก เหงื่อตกยิ่งกว่าเก่า ผมกับเพื่อน ได้แต่เก็บความรื่นเริงไว้ในใจว่า นักศึกษาระดับมหาวิทยาลัยของรัฐบาล ไยจึงมีชีวิตตกต่ำถึงเพียงนี้ บ่ายวันหนึ่ง ท่านอาจารย์ก็เสด็จไปเยี่ยม ตกเย็นอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากัน ผมก็ประกาศขึ้นดังๆ ว่า "เย็นนี้ท่าน อาจารย์จะเลี้ยงข้าวพวกเราไว้"

ผมสังเกตพระพักตร์ท่านอาจารย์เปลี่ยนสีหน้าหนึ่งแล้วก็รับสั่งด้วย พระปฏิภาณปกติอย่างเฉียดฉิวว่า "คืนนี้ฉันมีงานที่กรุงเทพฯ ฉันให้เธอ หมดเลย ๑๗๐ บาท แล้วไปหากินกันเอาเอง"

๑๗๐ บาทที่ประทานจากพระหัตถ์อันนุ่มเหนียวนั้นใช้หนี้ท่าน อาจารย์ไม่หมดจนปานนี้

ผมเรียนจบรับปริญญาตรีเมื่ออายุ ๒๖ พอสัก ๒ ปีปลายก็เป็น บรรณาธิการหนังสือพิมพ์รายวันที่นัยว่ามีอิทธิพลทางการเมืองสูงสุด ซึ่ง ไม่จริง การเมืองเมืองไทยหลอกความโง่ ความโลภไปฆ่าเท่าไร คนที่อุดม ศึกษาทางใจก็รู้ วันหนึ่งมีเสียงเล่าลือว่าจะเอาท่านอาจารย์ไปเป็นอธิบดีกรม ศิลปากร ผมยืนยันหัวเด็ดตีนขาดว่า เอาไปก็เจ๊ง เพราะท่านอาจารย์เป็น ครู ไม่ใช่ผู้บริหาร

ท่านอาจารย์เป็นผู้มีความจำเป็นยอด ความอาฆาตไม่เป็นเยี่ยม เป็นใหญ่ในแวดวงคิดในช่องอในกระดุกไม่ได้ คำสอนแต่ละปี ไม่เคยมี

(๑๒) ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศไทยใกล้เคียง

ผิดเพี้ยน ปราสาทหินแห่งไหน ขำรดตรงไหน แม้จะมีรอยขำรดเพิ่ม หากท่านอาจารย์ยังมีได้ไปทอดพระเนตรเห็นด้วยองค์เอง ปราสาทหินแห่งนั้นก็ยังมีขำรดอยู่แค่นั้น นี่คือการที่ประพฤติกปฏิบัติด้วยการกระทำ ทั้งต่อตัวเอง ผู้อื่น และต่อวิชาการ มิใช่สอนให้เชื่อสัตย์ด้วยคำพูด ความเป็นครูหรือครูนั่น หนักอย่างยิ่งตรงนี้

ความไม่โกรธก็เป็นคุณสมบัติพิเศษของท่านอาจารย์ แม้มีการต่อล้อ ต่อเถียงในเรื่องวิชาการ จบแล้วแล้วกัน ท่านอาจารย์จะไม่ถือเป็นอารมณ์ ขำถือเป็นเรื่องสนุกในการอธิบายเสียด้วย

อะไรในโลกที่ว่าหนัก มักยิ่งใหญ่วิสุทธิเสมอ ความเป็นครูของท่านอาจารย์ก็เช่นกัน ยิ่งแก่เด่าเข้า ความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ก็ยิ่งเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว เมื่อทรงจุดมาเป็นต้นน้ำโบราณคดีสายหนึ่ง วิยวุฒิทอดเงามาถึง ๗๒ พระชันษา ชาตวิวุฒิและคุณวิวุฒิอย่าไปยุ่งกับท่าน ในหนังสือเล่มนี้ ก็ให้เห็นแม่น้ำแยกสาย ไผ่แยกกอ จากลูกศิษย์ลูกหาแย่งสาระแห่งความร่มรื่นชุ่มชื่นในทางวิชาการแตกต่างกันออกไป ยกเว้นผม

ท่านอาจารย์มีวันนี้ก็ด้วยขันติ บารมี เมตตาขององค์เองที่ทรงบำเพ็ญเพียรด้วยความเสมอต้นเสมอปลาย เสมอจันทร์เต็มดวง ที่ไม่เคยถูกคราส ชีวิตคนในโลกจะมีสักกี่คนก็องค์เล่า ที่เสมอพระจันทร์เต็มดวงได้

ความประทับใจจนจำเริญที่ได้จากพระมหากรุณาธิคุณ เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินทั้ง ๒ พระองค์ผู้ทรงพระคุณอันบริสุทธิในวันนี้ คุณูปการที่ท่านอาจารย์ให้กับลูกศิษย์ลูกหาโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง จนมีอาชีพสุจริตมั่นคง ขออย่าได้เป็นความทรงจำหรือเป็นมงคลคล้องชีวิตเพียงอย่างเดียว หากพวกเราต้องรื้อหรือกันว่า ๘๐ พระชันษาท่านอาจารย์ จะช่วยกันจัดงานให้มหาครูของเราสถานใด ?

บรรคชัย บุนปาน

คำนำของบรรณาธิการ

เมื่อรัฐบาลยุคเผด็จการไม่อนุญาตให้เอกชนผลิตหนังสือรายประจำได้อย่างเสรี ไม่ว่าจะป็นหนังสือรายวัน, รายสัปดาห์, รายเดือน หรือรายอื่น ๆ บรรดาคนทำหนังสือสมัยนั้นก็หาทางเลี่ยงและเสี่ยงทำตามแต่จะมีช่องทางและโอกาส ช่องทางสะดวกที่สุดคือออกหนังสือในนามหน่วยราชการ, สมาคม, มูลนิธิ หรือองค์กรประเภทที่รัฐบาลยุคนั้นไม่เพ่งเล็ง.

ราว พ.ศ. ๒๕๐๘ "น้ำ" สำนานุ ทรรศน์นิรันดร์ (หรือ "หลวงเมือง") เป็นบรรณาธิการหนังสือ "ข้อฟ้า" รายเดือน (ของมูลนิธิอิทธิธรรมมหาธาตุวิทยาลัย วัดมหาธาตุฯ), "น้ำรานุ" รู้ว่าพวกเราชอบวิชาทำหนังสือก็มอบหมายให้คุณเรืองชัย ทรรศน์นิรันดร์ ตามล่าคุณบรรดชัย บุณปานกับผมให้ไปช่วยกันทำ "ข้อฟ้า" รายเดือนเล่มนี้, เมื่อได้โอกาสงาม ๆ อย่างนั้นพวกเรากระดมพี่น้องผองเพื่อนไปช่วยกันหลายคน เช่น เสถียร จันทิมาธร, ณรงค์ จันทรเรือง, มนัส สัตยารักษ์ ฯลฯ รวมทั้งอาร์ติสต์อย่างช่วง มูลพินิจ, พิจารณ์ ดังคะไพศาล ฯลฯ.

(๑๔) ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศไทย

เมื่อได้ประสบการณ์การทำหนังสือจากคุณเรื่องชัยและคุณขรรค์ชัย เมื่อถึงปีรุ่งขึ้น พ.ศ. ๒๕๐๙ ผมก็เริ่มต้นทำหนังสือวิชาการชื่อ "โบราณคดี" ในนามชุมนุมศึกษาวัฒนธรรม-โบราณคดี ของนักศึกษาคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร มีอาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา. ในปีนั้นทำได้ ๒ เล่มก็หยุดเพราะ "ท่านอาจารย์" หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ทรงมีบัญชาให้ผมทำวารสาร "โบราณคดี" เป็นหนังสือวิชาการในนามคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ขณะนั้นผมเป็นนักศึกษา แต่ต้องทำหน้าที่ประสานงานเดินเรื่อง ขออนุญาตจาก "สันติบาล" เพื่อให้ "ท่านอาจารย์" ทรงเป็นบรรณาธิการ เมื่อได้รับอนุญาตจากกรมตำรวจแล้วผมก็ทำหน้าที่หาโฆษณามาเป็นค่าพิมพ์ ทั้งหมด (สมัยนั้นไม่มีงบประมาณ), ดูแลการผลิตหนังสือให้ "ท่านอาจารย์" ตลอดมา เริ่มจาก "โบราณคดี" ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๑ (กรกฎาคม, สิงหาคม, กันยายน) ๒๕๑๐, รวมทั้งจัดจำหน่ายคือขนหนังสือไปฝากขายตามร้าน หนังสือซึ่งยังแค้นมาก ๆ แหล่งใหญ่สมัยนั้นอยู่ที่ย่านวังบูรพาเท่านั้น หนังสือก็พิมพ์แค่พันเล่ม ขายเท่าไรไม่รู้ทั้งหมด.

ต่อจากนั้นก็ผลิตหนังสือวิชาการอื่น ๆ ที่ "ท่านอาจารย์" ทรงได้ทุนสนับสนุนจากมูลนิธิต่างประเทศ เช่น เทียวเมืองลังกา (๒๕๑๑), ศิลปะในประเทศไทย (๒๕๑๒) รวมทั้งฉบับพิเศษที่ต้องหาโฆษณามาสนับสนุนเอง เช่นโบราณคดีนครราชสีมา (๒๕๑๑) เป็นต้น. พอถึง พ.ศ. ๒๕๑๔ ก็ขอยุติตัวเองเพื่อให้ "อาจารย์ประจำ" ท่านอื่น ๆ ทำต่อไป เพราะผมเรียนจบ (อย่างตุลทุกเล่มถึง ๗ ปี) แล้วตัดสินใจไม่รับราชการ แต่หันมายึดอาชีพทำหนังสือพิมพ์

การที่ "ท่านอาจารย์" ทรงวางพระทัยให้ผมผลิตหนังสือวิชาการ และทำหน้าที่แทนบรรณาธิการทั้งวารสาร "โบราณคดี" ฉบับปกติและฉบับพิเศษ ทำให้ได้เรียนรู้วิชาการหลาย ๆ ด้านไปพร้อมกัน เพราะต้องรับผิดชอบพร้อมภาพประกอบจาก "ท่านอาจารย์" มาอ่าน, หาต้นฉบับเองมาเสริม, สั่งตัวเรียงแล้วจัดหน้า, จัดรูปประกอบ, และขั้นตอนสำคัญคือตรวจพิสูจน์เองทั้งหมด ทำให้ได้อ่านบทความวิชาการต่าง ๆ อย่างเข้มงวด

ทั้งๆ ที่ผมไม่เคยสนใจจะอ่านในวิชาเรียนมาก่อนเลย โดยเฉพาะต้นฉบับเกี่ยวกับ “ประวัติศาสตร์ศิลปะ” ของ “ท่านอาจารย์” เพราะผมไม่ชอบวิชานี้ในห้องเรียน แต่ชอบมากเมื่ออยู่นอกห้องเรียน ยิ่งได้ทำหนังสือเรื่องอย่างนี้ยิ่งชอบ.

ด้วยพระเมตตาของ “ท่านอาจารย์” ดังกล่าวมาทั้งหมด ทำให้ผมมีโอกาสได้เพิ่มพูนประสบการณ์การผลิตหนังสือเชิงวิชาการ แล้วเก็บอมสิ่งเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ผลิตหนังสือในตระกูล “ศิลปวัฒนธรรม” สืบมาจนถึงทุกวันนี้ และรวมทั้งเล่มนี้ด้วย.

ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศไทย เล่มนี้ แม้ยังไม่ครอบคลุมครบถ้วนทุกประเทศเพราะอย่างน้อยยังขาดมาเลเซีย, สิงคโปร์, บรูไน และบังคลาเทศ ถึงกระนั้นก็ควรพิมพ์เผยแพร่ไว้ชิ้นหนึ่งก่อนเพราะหนังสือภาษาไทยที่ให้ความรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงมีไม่มากนัก โดยเฉพาะด้าน “ประวัติศาสตร์ศิลปะ” ซึ่งเกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณและพฤติกรรมของผู้คนกลุ่มต่าง ๆ หายากเต็มที.

แต่ชื่อ “ประวัติศาสตร์ศิลปะ” ยังเป็นปัญหาเล็กๆ ที่เกิดขึ้นเล็กๆ ในความรู้สึกของผู้สนใจทั่วไปว่าคำว่า “ศิลปะ” ในภาษาไทย (ที่ยืมมาจากภาษาสันสกฤต) กับ “ART” ในภาษาอังกฤษ มีความหมายเดียวกัน **อย่างไรที่นิยมใช้ในปัจจุบันหรือไม่?** เพราะเกิดความสงสัยว่าผู้ผลิตงานไม่ว่าจะเป็นเขียนรูป, แกะสลัก, ปั้น หรือก่อสร้าง ฯลฯ สมัยโบราณ (ที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้) มีสำนักของ “ศิลปิน” หรือ “ARTIST” อย่างทุกวันนี้ที่เน้นลักษณะ “ปัจเจก” หรือเปล่า?

ถ้ารู้ตรงนี้ได้ก็คงช่วยให้เข้าใจจิตวิญญาณและพฤติกรรมของผู้คนกลุ่มต่างๆ ที่ผลิตงานเหล่านั้นได้ชัดเจนขึ้น.

สุจิตต์ วงษ์เทศ

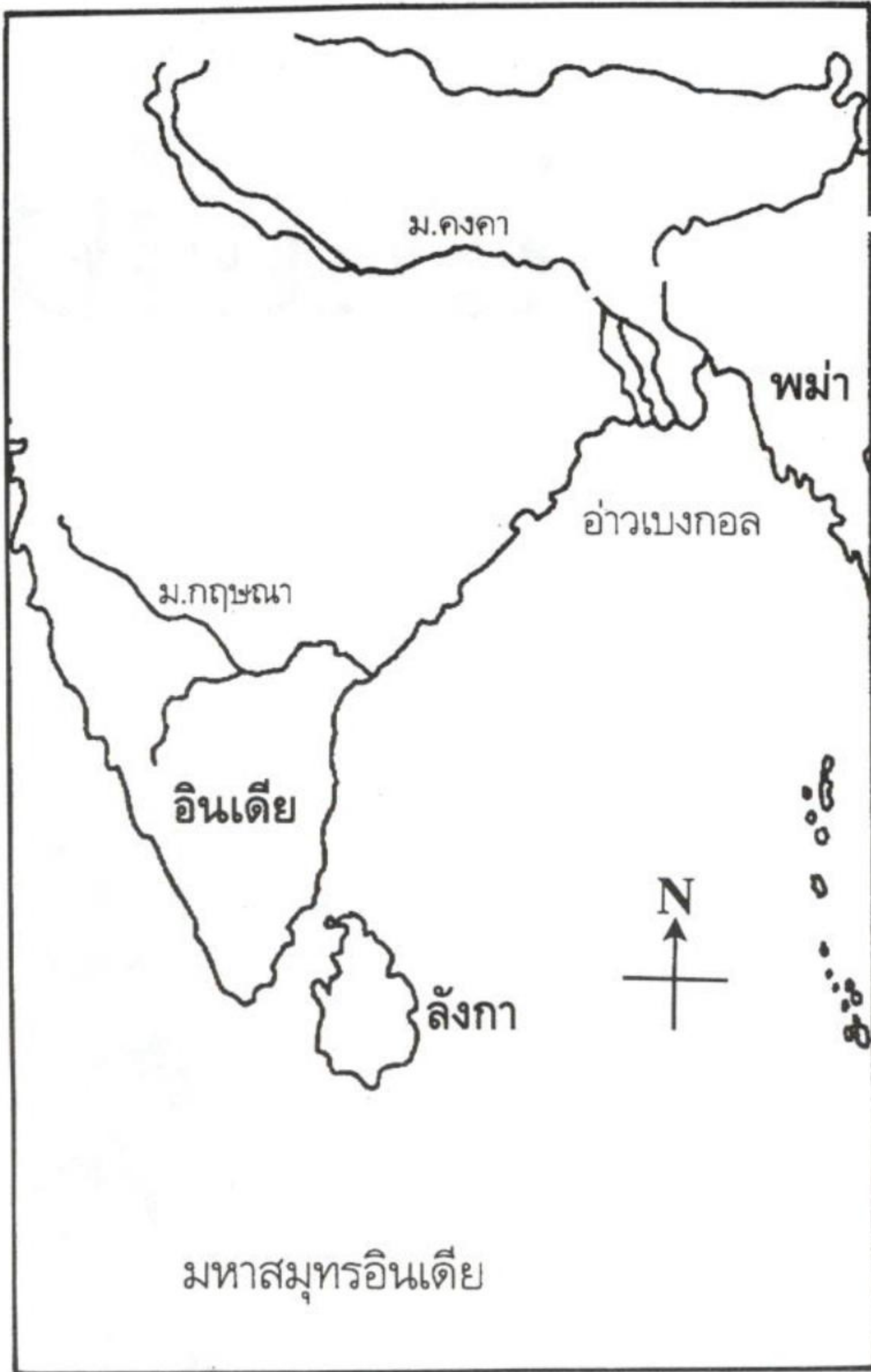
บรรณาธิการ “ศิลปวัฒนธรรม”

พฤศจิกายน ๒๕๓๘

ศิลปะ
อินเดีย

๒ ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศใกล้เคียง

บทนำ

ศิลปะสมัยประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ที่สุดในโลกก็คือศิลปะในประเทศอียิปต์ ประเทศเมโสโปเตเมียคือประเทศเอลามและสุเมเรีย และประเทศอิหร่าน แม้ศิลปะในประเทศเมโสโปเตเมียจะได้เคยแพร่อิทธิพลเข้ามาถึงแถบลุ่มแม่น้ำสินธุในประเทศอินเดียทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือก็จริง แต่ศิลปะในประเทศอินเดียก็ได้มีความเก่าแก่ดังศิลปะเหล่านั้น

ประเทศอินเดียเปรียบเสมือน “อนุทวีป” ยื่นลงไปทางทิศใต้ของทวีปเอเชีย มีพื้นที่เป็นรูปสามเหลี่ยม ทางทิศเหนือและทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีทิวเขาหิมาลัยกั้นขวางอยู่ ทางทิศตะวันออกเฉียงและทิศตะวันตกเป็นฝั่งทะเลซึ่งมีทิวเขากั้นอยู่ทางด้านหลัง ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศอินเดียมีช่องเขาเหตุนี้ชาวอินเดียจึงมักติดต่อกับโลกภายนอกทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ และก็คือทางนี้เองที่ชาวต่างชาติได้อพยพหรือบุกรุกลงมาในประเทศอินเดีย ส่วนทางฝั่งทะเลนั้นชาวอินเดียได้รับอิทธิพล

จากโลกภายนอกน้อย ส่วนใหญ่มักใช้เป็นทางเผยแพร่อิทธิพลของอารยธรรมอินเดียออกไปภายนอกมากกว่า

จากทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประเทศอินเดียได้รับอิทธิพลทางศิลปะจากต่างชาติในสมัยประวัติศาสตร์ ๔ ครั้งใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้คือ

๑. ราว ๒,๐๐๐ ปีก่อนพุทธกาล อิทธิพลจากประเทศเมโสโปเตเมียได้แพร่เข้ามายังแถบลุ่มแม่น้ำสินธุ ก่อให้เกิดมีอารยธรรมแถบลุ่มแม่น้ำสินธุขึ้น อารยธรรมแบบนี้ได้คงอยู่จนกระทั่งถึงราว ๑,๐๐๐ ปีก่อนพุทธกาล อันเป็นระยะเวลาที่ชาวอารยันได้บุกรุกเข้ามาในประเทศอินเดีย เชื่อกันว่าพวกอารยันได้ทำลายอารยธรรมแถบลุ่มแม่น้ำสินธุลง และขับไล่ชาวทมิฬ ซึ่งอาจเป็นเจ้าของอารยธรรมแถบลุ่มแม่น้ำสินธุให้ลงไปอยู่ทางทิศใต้ของประเทศอินเดีย ต่อจากนั้นชาวอารยันก็เข้าสมพงศ์กับชาวพื้นเมืองและค่อย ๆ แผ่ขยายออกไปทางทิศตะวันออก นำประหลาดที่ว่าตั้งแต่สมัยที่ชาวอารยันอพยพเข้ามาจนกระทั่งถึงระยะเวลาที่เกิดมีศิลปะอินเดียสมัยโบราณขึ้นราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๓ ไม่เคยค้นพบโบราณวัตถุสถานในประเทศอินเดียเลยนอกจากเครื่องถ้วยชาม อาจสร้างขึ้นด้วยไม้จึงสูญหายไปหมดแล้วก็ได้

๒. เมื่อศิลปะอินเดียสมัยโบราณเกิดขึ้นตั้งแต่ราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๓ ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ก็ได้รับอิทธิพลของศิลปะต่างประเทศ ๒ ศิลปะ ซึ่งแพร่เข้ามาทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือเช่นเดียวกัน คือศิลปะอิหร่านสมัยราชวงศ์อาเคมีนียด (Achaemenid) และศิลปะกรีกรุ่งหลังหรือเฮลเลนิสติก (Hellenistic) ในแหลมเอเชียไมเนอร์ ศิลปะอินเดียสมัยโบราณนี้เป็นศิลปะอินเดียอย่างแท้จริงและเกิดขึ้นเมื่อช่างอินเดียได้หันไปใช้อิฐหรือ

ຂໍໂທດຫຼາຍໆ

ປຶ້ມຫົວດັ່ງກ່າວ ຍັງບໍ່ສາມາດນຳ
ມາເຜີຍແຜ່ໄດ້ ເນື່ອງຈາກຍັງບໍ່
ໄດ້ຮັບການອະນຸຍາດໃຫ້ເຜີຍແຜ່
ໄດ້ຢ່າງເປັນທາງການເທື່ອ...

ດ້ວຍຄວາມຮັກແພງ